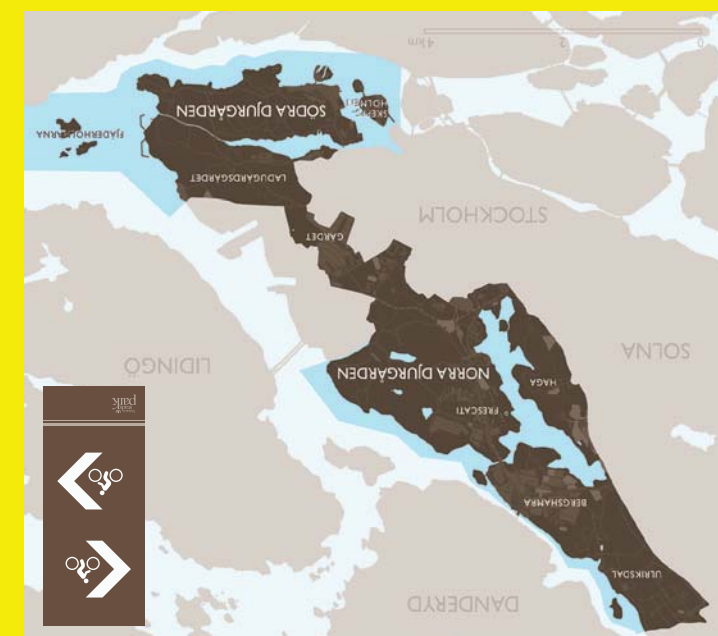

» Kungliga nationalstadsparken är ett historiskt parklandskap och en oas för både arkeoppling och akteivitet. Cykeln är ett utmärkt färdmedel för att upptäcka parken. Lansstyrelsen i Stockholms län har skyltat ett 3,6 mil långt cykelstråk, från Uhrsdal till Blockhusudden. I den här foldern berättar vi om några av de många spännande platser du kommer att möta längs vägen. Följ någon av de rundor som presenteras eller lägg upp din egen tur. Välkommen till webbplatsen för fler tips på sevärdheter: «

» Djurgårdsrundan «

Djurgårdsrundan tar dig runt i Södra Djurgårdens vackra parklandskap. Du kan välja mellan turer av olika längd, från 3,8 km till 9,7 km. Långa sträckor cyklar du utmed vattnet, antingen längs Djurgårdsbrunnskanalen eller Saltsjön. Du passerar många spännande hus och hagår med ekar och andra lövträd. Kombiner gärna cykelturen med ett besök på något av museerna längs vägen. (Nr 1–20)

- 1 Blå porten** påminner om portarna till den stängslade jaktpark som fanns på Djurgården under 1600- och 1700-talen. Just den här porten tillverkades 1848. Det kostade pengar att gå in på Djurgården ända fram till 1862.
- 2 Skånska gruvan** var skånska storindustrins byggnad vid Allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897. Här presenterades olika skånska företag inom tegel- och kakelindustrin. Huset är ritat av Gustaf Wickman. Om du blir fiskusagen finns ett café i bottenvåningen.
- 3 Rosendal** var ursprungligen ett boställe för en av Djurgårdens många djurvakter. Rosendals slott uppfördes på 1820-talet åt kung Karl XIV Johan. Det ritades av Fredrik Blom, som blev internationellt uppmärksam för sin uppfinning med flyttbara hus. Även slottet är ett monteringsbygge där väggar, golv och tak byggdes inne i Stockholm och fraktades till Djurgården för att sättas ihop på plats. Rosendal var ett lustslott och inte någon permanent bostad. Sköna dagar åkte man häst och vagn till Djurgården för att promenera i naturparken och då passade man gärna på att ordna mottagningar här: Ägorna med skogar, berg och ängsmarker sträckte sig

från Djurgårdsbrunnsviken i norr till Djurgårdsvägen i söder, från Skansenberget i väster till Manillavägen i öster. Sommartid lade man ut en pontonbro av trä över Djurgårdsbrunnsviken, så att kungen lätt kunde nå de militärövningar som ägde rum på Ladugårdsgärdet. Till stor del är slottet och dess inredning bevarat från de första Bernadotternas tid. Det är därför ett unikt dokument över den europeiska empiristilen. Parken bär däremot spår av olika tider. Slottet är öppet för besök sommartid.

- 4 Rosendals trädgård** är en öppen trädgård för besökare. Här bedrivs biodynamisk odling och pedagogiska aktiviteter av olika slag. Odling och trädgårdsverksamhet har funnits länge i Rosendal. 1861 började drottning Josefina arrendera ut delar av slottets mark till Svenska trädgårdsföreningen. Passa på att besöka trädgårdsbutiken eller ta en fika under äppelträden.
- 5 Storjakten** är en av de mest spännande delarna av den forna jaktparken. Här fanns en étoile, en "stjärnplats" av fransk modell – alltså en avgränsad plats med radiellt upphuggna gator för skjutläge. Kliv av cykeln och upplev ett stycke hällmarksskog nästan mitt i staden.
- 6 Kungseken** står vid Djurgårdsvägen/Manillavägen. Djurgården har norra Europas största bestånd av gamla ekar, en del närmare 500 år gamla. Ekarna har en nyckelroll i parkens biologiska mångfald. En gammal ek kan hysa upp till 1000 insektsarter. Trädets håligheter befolkas av fladdermöss, starrar, skogsduvor och kattsgror. Den stora byggnaden är **Manillaskolan**, uppförd 1860–64. Den är en tvåspråkig specialskola för döv- och hörselskadade barn och ungdomar.
- 7 Nedre Manilla** bebyggdes på 1790-talet av den spanske diplomaten Ignacio Maria del Coral da Aguirre, som hade fått egendomen av Gustav III. Området

Fakta

Grunden i Kungliga nationalstadsparken är Djurgårdsmarken. Sedan sen-medeltiden har området varit kunglig mark. På 1680-talet inhägnade Karl XI hela Norra och Södra Djurgården till en jaktpark med hjortar. Jaktparken var i bruk till 1700-talets mitt då området öppnades upp för allmänheten. I parken finns gott om spår efter olika kungligheter – till exempel Karl XI:s Fiskartorp, Djurgårdens vackra flånörlandskap och slottsanläggningarna Ulriksdal, Haga och Rosendal.

Växt- och djurlivet är rikt. I parken finns över 800 olika sorters blomväxter, mer än 1200 skalbaggsarter och cirka 100 häckande fågelarter. De många åldriga ekarna erbjuder livsrum för både insekter och fåglar.

Nationalstadsparken är också en kunskapens park. Inom området ligger många av landets mest kända museer, Stockholms universitet och ett tiotal andra utbildnings- och forskningsinstitutioner.

kallades Manilla efter huvudstaden på Filippinerna, som grundades av spanjorer.

- 8** Dagens slottslika byggnad **Täcka udden** uppfördes 1869–70 för punchfabrikören Cederlund. För ritningarna svarade bröderna Kumlien. Finansfamiljen Wallenberg äger huset sedan 1889. På 1700-talet fanns här ett praktfullt smarrnöje.

- 9 Blockhusudden** har fått sitt namn efter det blockhus (en sorts försvarsbyggnad) som på Gustav Vasas tid skulle skydda inloppet till Stockholm. Här etablerades sedan stadstullen för sjöfarande. Lagg märke till det gulputsade Stora Sjötullen nere vid vattnet. Det byggdes 1727–29 och är ritat av dåvarande stadsarkitekten Johan Eberhard Carberg. Strax ovanför ligger Hamningspektorbostaden, också den gulputsad med svängda gavlar.
- 10 Isbladskärret** bjuder på spännande naturupplevelser. Här finns ett rikt fågel-liv med en stor hägerkoloni. Parkera gärna cykeln och utforska naturen kring Isbladskärret. Här finns trevliga promenadstråk och bra utsiktsplatser.
- 11 Lilla Sjötullen** ligger vid Djurgårdsbrunnskanalen, öster om bron. Den byggdes på 1830-talet för att övervaka och ta ut tull av de båtar som passerade genom kanalen.
- 12 Djurgårdsbrunnskanalen** grävdes åren 1825–34 på initiativ av Karl XIV Johan. Förutom att underlätta transporter, var den en del av kungens projekt att göra Djurgården mer attraktiv. Det pastorala landskap vi ser idag skapades genom gallringar och utdikningar, nyplanteringar av ädla lövträd och anläggning av promenadvägar.
- 13** Hälsökällan **Djurgårdsbrunn** upptäcktes av läkaren Urban Hjärne på 1690-talet. År 1742 öppnades den för allmänheten. Glansperioden som kuranstalt ägde rum under 1830- och 1840-talen. Många av byggnaderna hör ihop med brunns-drinkingen och de olika aktiviteter som erbjöds gästerna.
- 14 Kruthuset** byggdes runt sekelskiftet 1700. Det var ett av flera kruthus som låg nära Djurgårdens stränder. I kruthusen lagrades krut och ammunition. De låg avskilda från andra hus för att minska riskerna för antändning och explosion.

- 15 Kaknåshagen** är ett variationsrikt skogsområde. Förutom lugnet och skogs känslan får du fina utblickar över Lilla Värtan. Vid **Kaknåsskärr** finns ofta gott om rastande och häckande fåglar.
- 16 Kaknäs** var en medeltida by med ägor som omfattade en stor del av Ladugårdsgärdet. Gravfältet väster om vägen berättar att människor var bosatta här redan på yngre järnåldern (550–1050 e Kr). Kaknåstornet byggdes 1964–1967 för dåvarande Televerket. Arkitekter var Hans Borgström och Bengt Lindroos.
- 17** Förre användes **Ladugårdsgärdet** som militär exercisplats. Det rosa huset **Borgen** byggdes för Karl XIV Johan år 1820 efter Fredrik Bloms ritningar. Härifrån kunde de kungliga följa övningarna. På Borgen anordnades också baler och supéer för närmåa gäster.
- 18 Diplomatsdalen** tillkom på 1910-talet efter en stadsplan av P O Hallman. Den består av tolv pängiga villor; ritade av sin tids främsta arkitekter. Med hänsyn till de natursköna omgivningarna tillät man bara låg bebyggelse.
- 19 Nobelparken** anlades vid Skogsinstitutet, Sveriges första skogsskola som grundades 1828. Nobelparken är ett så kallat arboretum, en plats där man studerar träd. Nästan alla träd som växer vitt inom Sveriges gränser finns planterade här.
- 20 Gärdesdalen** från 1930-talet är ett av de tidigaste exemplen på funktionalismens stadsplanering. Centralt i området ligger **Tessinparken**. Parkens södra del har en formell och barockt plan medan den norra delen har en friare, naturinspirerad komposition.

»Ulriksdalsrundan«

Ulriksdalsrundan är 8,4 km lång och bitvis kuperad. Här passerar du bland annat slottsmiljön vid Ulriksdal, kolonitradgårdar, naturområden och det moderna Bergshamra. Närmast Edsviken får du leda cykeln några hundra meter och njuta av det vackra skogsområdet till fots. Varför inte passa på att ta ett dopp i det idylliska Svedenbadet? (Nr 21–34)

21 Ulriksdals slott byggdes på 1640-talet för fältherren Jakob de la Gardie och fick därför namnet Jakobsdal. Det ritades av Hans Jacob Krister i tysk-holländsk renässansstil med utsirade gavlar och brant sadeltak. Under sonen Magnus Gabriel de la Gardie omvandlades trädgården till en storslagen barockpark. År 1669 köpte änkedrottning Hedvig Eleonora Jakobsdal, som därmed blev kunglig egendom. Hon skänkte slottet i fadriggåva till sin sonson Ulrik, och ändrade därmed namnet till Ulriksdal. Men Ulrik dog bara 1 år gammal och slottet återgick till Hedvig Eleonora. I början av 1700-talet byggdes ett nytt **Orangeri**, ritat av Nicodemus Tessin d.y. Några år senare, ca 1720–50, genomgick slottet och parken stora förändringar enligt arkitekten Carl Hårlemans planer. Det var då slottet fick det utseende vi känner idag. Även Hedvig Eleonoras ridhus förändrades och byggdes om till en teater – **Confidencen**.

Kring sekelskiftet 1800 gjordes trädgården om efter nya romantiska parkideal. 1822–49 använde Karl XIV Johan slottet som invaldhotell för krigsveteraner. Decennerna efter 1800-talets mitt fick Ulriksdal en blomstringsperiod som Karl XV:s sommarresidens. Då uppfördes också **Slottskapellet** efter ritningar av Fredrik Wilhelm Scholander. 1925–73 var Ulriksdals slott bostad åt Gustaf VI Adolf. Under denna tid förändrades parken och fick formen den har idag. När du är här, glöm inte att titta på **de nädragande morianerna** som ursprungligen stod i Haga-parken. Slottet och Orangerimuseet är öppna för besökare sommartid.

22 I Södra Ulriksdal kantas vägen av vackra boställen från 1700- och 1800-talen. De äldsta var bostäder för slottets personal. Under 1860–80 tillkom sommarjägen för vänner till Karl XV. Lagg märke till kopian av den medeltida Ornässtugan, byggd som utställningshall till världsutställningen i Paris 1867. Därifrån fraktade Karl XV huset till Ulriksdal och upplät det till sin livmedikus.

23 Invaldkyrkgården härrör från tiden 1822–1849, då Karl XIV Johan hade Ulriksdals slott som vårdinrättning för krigsinvalider från Finska kriget. Cirka 200 personer är begravda här.

24 Den kullerstensbelagda **Alnäsvägen** är en rest av den gamla landsvägen mot Roslagen. Ak ner mot vattnet strax norr om några villor i snickargårdsstil, så ser du var den första fasta bron gick.

25 På **Bockholms berg** finns två gravar i form av stensättning, troligen från yngre järnåldern (ca 400–1050 e Kr). De kan ha varit gravar för sjöfarande längs farleden. Edsviken var en viktig kommunikationsled.

26 Bergshamra allé ledde ursprungligen fram till Bergshamra gård, känd på 1500-talet som ett torp. Under 1600-talet blev det säteri och fick ståndsmässig byggnad. Från 1600-talets slut lydde Bergshamra under Ulriksdal. Huvudbyggnaden revs 1929 för att ge plats åt Frökontrollanstalten.

27 Bergshamra kolonimråde tillkom 1919 på initiativ av Anna Åbergsson, en av pionjärerna inom kolonitradgårdsrörelsen. För ändamålet uppläts Bergshamra gårds jord.

28 På Tivolihavön kan du ana en del av det landskap som Gustav III ville skapa runt Brunnsviken på 1780-talet. Namnet Tivoli är inspirerat av kungens italienska resa 1783–84. På 1780-talet uppläts Tivoli åt Parisambassadören Gustav Philip Creutz, som här planerade för ett bostadshus och en lustpark. Hagaparkens trädgårdsarkitekt Fredrik Magnus Piper anlätades för att rita en park i samma

»Brunnsvikersrundan« med Norra Djurgården

På Brunnsvikersrundan cyklar du i hjärtat av Nationalstadsparken. Turen är 14,5 km lång men ganska lättcyklad. På Norra Djurgården rör du dig genom den forna jaktparken med såväl öppna landskap och sjöar som ekbackar och skogar. I närheten av cykelstråket finns spännande miljöer som Bergianska trädgården och universitetsområdet vid Frescati. (Nr 26–31, 35–50)

35 Frösundavik präglas av kasernbyggnaderna som byggdes för Svea Ingenjörskår i början av 1920-talet. Den militära verksamheten avvecklades under 1970-talet.

36 Hagaparken är en av Europas finaste engelska landskapsparker. Parkera gärna cykeln och ta dig runt med hjälp av den audioguide som finns i parken. I Hagaparken kan du mer än någon annanstans känna vingslagen från Gustav III:s tid. 1771 köpte kungen södra delen av parken med Haga gård (dagens Gamla Haga) som då låg vid Vasaslätten. En promenadpark med alléer anlades och pittoreska luthus uppfördes på de holmar som finns utanför. År 1785 köpte kungen granngården Brahelund och egendomen mer än fördubblades norrut. Gamla Haga flyttades till sin nuvarande plats på en höjd. Brahelunds bostadshus användes som kärna när **Gustav III:s paviljong** byggdes. Den stora pelousen anlades och utefter stranden tillkom kanaler och konstgjorda holmar. Under 1780-talets senare del uppfördes de flesta övriga av parkens kända byggnader: **Turkiska paviljongen**, **Kinesiska paviljongen**, **Kopparälten** och **Ekotemplet**. Efter mordet på kungen 1792 avstannade arbetena och Hagaparken blev aldrig riktigt fullbordad. Av det stora lustslottet hann bara grundmurarna resas. Gustav III:s paviljong är öppen för besökare sommartid.

37 Finnstugan från 1700-talets mitt är en av de äldsta byggnaderna i Hagaparken som står på ursprunglig plats. Den följde med när Gustav III köpte Haga gård.

38 Stallmästaregården har anor från 1640-talet och är Stockholmstraktens äldsta världshus. Dagens gula träbyggnad härrör från 1740-talet.

39 Bellevueparken anlades av baron Carl Sparre på 1780-talet. Han ville skapa en lustpark i samma karaktär som Gustav III:s Haga och anlätade Hagas trädgårdsarkitekt Fredrik Magnus Piper. Från berget har du en magnifik utsikt över omgivningarna. Söder om järnvägen ligger bostadsbebyggelsen med Sparres trähus och den gulputsade Paschens malmgård från 1750-talet. Här finns också **Carl Eldhs Ateljémuseum** från 1919, ritat av Ragnar Östberg.

40 Wenner-Gren Center är ett internationellt centrum för gästande vetenskapsmän och ett välkänt landmärke i staden. Den uppfördes 1959–61 efter ritningar av Sune Lindström och Alf Bydén.

41 Kräfricket var en gång ett världshus, namngivet efter de stora kräfter som då fanns i Brunnsviken. Den bebyggelse du ser idag uppfördes åt Veterinärhögskolan, som flyttade hit 1912. Lagg märke till de detaljrika fasaderna.

42 Uggleviken är en fuktlövsog med många intressanta växt- och fågelarter. Den var tidigare en havsvik men har snörts av genom landhöjningen. Tal- och rödvingetrastar, trädgårdssångare och gårdsmys är några av de fågelarter du kan lyssna till i värvikvallen. Missa inte morkullans spejlykt i skymningen.

engelska landskapstil som Haga. Men redan 1785 dog Creutz och verksamheten avbröts. Creutz kvarlätskaper, inklusive skulder, övertog av Gustav III. Kungen funderade nu på att förlägga sitt lustslott till Tivoli. Han valde dock att koncentrera sig till Haga. I stället tog Nils Barck på Bergshamra över Tivoli och byggde en bostad på sluttningen ned mot vattnet. Idag är musikpaviljongen den enda byggnad som finns kvar, men den lummiga Pipers park kan du fortfarande uppleva.

29 Kraus grav finns du i en rofylld glänta. Hovkompositören Joseph Martin Kraus hörde till familjen Barcks umgänge, och hämtade sin inspiration på Tivoli. Han dog 1792 och blev enligt sin önskan begravd vid Tivoliberget.

30 Statens Centrala Frökontrollanstalt och **Statens institut för husdjursförädlning** var två verksamheter som runt 1930 flyttades till Bergshamra, norr respektive söder om Pipers väg. Frökontrollanstaltens hus uppfördes på platsen för Bergshamra gård, som då revs.

31 Bergshamra by hette tidigare Karlsro. Kärnan är de tre sommarvillor som Karl XV uppförde åt några vänner omkring 1865. Kungen drev ett experimentjordbruk på Bergshamra. Övre Karlsro var 1920–72 den kända möbelformgivaren Carl Malmstens hem.

32 Kvarnullen är en del av den långsträckt Stockholmsåsen. Parkera cykeln och ta en promenad ut till krönet. Där finner du kvarnstenen efter den väderkvarn som en gång stod här. Den botaniskt intresserade kan glädjas åt en torrbacksflorea av samma slag som för dominerade de öppna delarna av åsen med t ex backspipa, tjärblomster, fältmalört, backgim och backtimjan. Kvarnullen ingår i Ulriksdals naturreservat.

33 Mellanjärva gård ligger utefter den forna Uppsalavägen, mitt på ett stort gravfält från yngre järnåldern (550–1050 e Kr). Norr om gården finns två högar från 400- och 500-talen. Mellanjärva är en av de tidigaste bosättningarna i Solna.

34 I Igelbäcken lever flera skyddsvärda arter. Mest känd är den sällsynta fisken grönling. I bäckens rena vatten finns också sällsynta ryggradslösa djur, t ex olika arter av sländor och snäckor. Igelbäcken rinner från Säbysjön i Järfälla ut till Edsviken. Dess dalgång är en viktig spridningsväg. Största delen av Igelbäckens dalgång är skyddad som naturreservat.

43 Ugglevikskällan är känd sedan 1700-talet. På trefaldighetsnatten, första lördagen efter pingst, begav sig Stockholmare hit för att dricka vattnet och fira sammarens intåg. Under 1800-talets senare del blev den en folklig mötesplats. Paviljongen byggdes 1902.

44 Fiskartorpet är Nationalstadsparkens äldsta byggnad. Den byggdes som fiskarstuga åt kung Karl XI på 1690-talet. Landhöjningen på 1800-talet har gjort att Fiskartorpet numera ligger en bra bit från vattnet.

45 Fiskartorpets hoppbacke tillkom runt sekelskiftet 1900. Stockholmare brukade valfärda till Fiskartorpet för att se några av Sveriges bästa och djävaste backhoppare kasta sig ut i luften och landa på Laduvikens is.

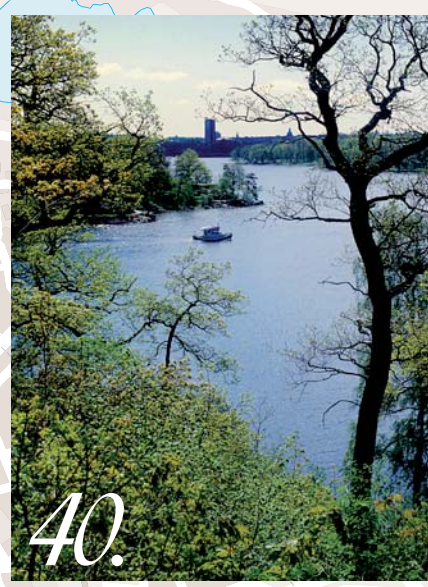
46 Gärdssbebyggelsen på **Stora Skuggan** uppfördes på 1790-talet av Gustav III:s gode vän Abraham Niclas Edelcrantz, som fick arrendera området av kungen. Huvudbyggnaden ligger på höjden öster om Laduviksvägen. Den uppseneväckande åttkantiga byggnaden har bl a använts som orangeri, alltså ett uppvärmt växthus för övervintring av frostsåliga exotiska växter.

47 Stora Skuggan är ett välbesökt rekreativområde. Här finns stora öppna ytor för lek, flera serveringar, fina ekbackar och en 4H-gård med djur. På Stora Skuggans marker bedrev samme Edelcrantz försöksodlingar. Han var en av initiativtagarna till Lantbruksakademien.

48 Lappkärrret är en fin liten fågelsjö som har tillkommit av en slump. När studentbostäderna Lappkärrsberget byggdes på 1960-talet råkade man punktera en grundvattenåder och sjön bildades.

49 Inom Frescati utbreder sig **Stockholms universitet** på det område som under 1800-talet var Lantbruksakademins experimentalfält. Längre hade man här försöksodlingar och provade nya redskap. Stockholms universitet flyttade hit 1970. I Frescati får du en provkarta på spännande arkitektur från 1900-talets tre sista decennier, bl a av Ralph Erskine och Carl Nyren. Här finns också flera hus från experimentalfältstiden, t ex den rosa huvudbyggnaden Bloms hus.

50 Brunnsviken är den största sjön i Nationalstadsparken. Den blev en vik av Östersjön när kanalen Ålkistan anlades 1863–64. Sjön sänktes då med 1,25 m, vilket innebar att Hagaparkens idylliska stränder med små anlagda öar och kanaler försvann.

NORRSTRA ÖSTBY ÖLÖ

NORRSTRA ÖSTBY ÖLÖ

FOTO: BILGÖR HEDBERG

FOTO: ANNE HÖRNER

FOTO: ANNE HÖRNER

